

Kungälv vet vad krisen

Nyckelpersoner. Räddningschef Lars Anderman är chef för sektorn Bygg och miljö där räddningstjänst är en av verksamheterna. Säkerhetschef Joachim Törngård sitter i samma korridor på brandstationen. Stigande vattennivå i Göta Älv och Nordre Älv är ett återkommande hot mot Kungälv.

Foto: Gunno Ivansson

Hur klarar kommunen krisen?

Sätten att förbereda sig är säkert många. Sirenen åkte till Kungälv och ställde frågan.

Det visade sig att krisberedskap och krisövning har hög prioritet. Särskilt sedan nye säkerhetschefen tillträtt. Först dränkte han kommunen i en flodvåg. Sedan sågade

han politikernas devis "Det ska va gott att leva i Kungälv".

– Det är för klatschigt! Det ger uttryck för en lätthet, inget jag vill hitta i kommunens säkerhetspolicy, säger Joachim Törngård, säkerhetschef, som tar sitt jobb på allvar – att skapa en krisberedskap som fungerar när det gäller.

KUNGÄLV. – Det har skett en värdeförskjutning från ordet olycka till kris och trygghet under 2000-talet.

Det säger Lars Anderman, räddningschefen i Kungälv-Ale. Och det påverkar räddningstjänstens arbete.

I mitten av februari bjuder Kungälv på vårkänsla med sol och fågelkvitter. Med ett kort avbrott prick tolv då klockspelet på Nämndhuset mitt i stan spelar så det dånar. Varje dag, året om. För kungälvsböna är Taube-melodin "Inbjudan till Bohuslän" en lunchsignal.

Göta Älv och Nordre Älv flyter stilla förbi.

– Men vi har koll på vattnet, säger Lars Anderman, som i vinter brottats med hårda västliga vindar.

Extrema väderhändelser och klimatförändringar är på allas läppar. Betongfundamentet med noteringen 137 ute i älvfåran ger en grov uppskattning av vattenståndet. Men ibland rinner det över. Vasspinnar har letat sig långt upp på land i parken längs älvåran, dithjälpta av höstens översvämningar.

Kexfabriken – största arbets-

givaren i Kungälv – balanserar på älvkanten, ett stenkast från centrum. Med rätt vind luktar stan nybakade Ballerina.

– Kexfabriken ligger väldigt illa till när vattenståndet stiger. Efter flera översvämningshot har företaget investerat i mobila invallningar som dras fram vid behov.

I vinter har Marstrandsön, med sin täta träbebyggelse, isolerats flera gånger när stormbyar piskat upp havsnivån.

– Vid sådana tillfällen har vi ställt en brandbil på ön innan färjan blivit obrukbar. Förr trodde vi sådana vattenstånd

inträffade var 50:e år, men det blir allt oftare.

Även risken för skred är påtaglig i kommunen.

– När det gäller naturolyckor har vi inte den beredskap och de resurser som krävs. Det bygger till viss del på tur, att geoteknikerna på SGI är tillgängliga på sitt kontor i Göteborg. Som det är i dag har de tyvärr ingen jour eller beredskap.

Det säger brandingenjör Anders Finn. Som nyanställd förra sommaren fick han rycka ut till ett mindre ras i kommunen.

Tio meter av en tomt hos en

privatperson hade rasat ner i den angränsande bäcken. Huset stod kvar, cirka 20 meter från kanten.

– Det var ingen stor olycka, men det krävdes expertkunskap och en geoteknisk undersökning för att göra en riktig bedömning. Behövs evakuering eller inte? Ägaren var ju självklart orolig och vågade inte låta familjen vara kvar och sova i huset under natten. Det blev en väldigt känslomässig insats, säger han.

Inom räddningstjänsten strävar de efter att bredda sin beredskap och skaffa nödvändig information i förväg.

kräver

– Nöd uppstår inte bara genom brand och trafikolycka, vi känner att vi måste bli mer förberedda på andra händelser, som exempelvis naturolyckor och extrema väderförhållanden.

– Men allt bygger på förvarning. Vi är svaga när det kommer plötsligt. Ett nytt Tuve-ras skulle vara mardrömmen.

Därför har man byggt upp ett digert kontaktnät, liksom ett nära samarbete med

kommunens säkerhetssamordnare.

Från länsstyrelsen får de löpande information om väder och havsnivå. Nätverk har byggts med ambulans, polis, Vägverket, Vattenfall, VA-verket och andra aktörer i regionen. Inom Göteborgsregionen

har räddningstjänsterna gränslös samverkan och möjlighet att begära hjälp av varandra.

Håkan Lundgren är chef för räddningstjänstavdelningen:

– Vi är inte dimensionerade för en kris, men vi ska ha en beredskap för extraordinära händelser. Det ska få plats i den dagliga verksamheten. Folk förväntar sig att räddningstjänsten fixar detta. Nackdelen är att vi förväntas kunna göra mer än vi klarar.

Samtidigt inser de att det är naturligt att folk vänder sig till räddningstjänsten som har butiken öppen dygnet runt, året om. Oavsett om det handlar om döda sälar, vatten i källare eller strömvabrott.

På sin hemsida vägleder räddningstjänsten allmänheten om hur man klarar en storm och strömvabrott.

Krisberedskap har hög prioritet i Kungälv, försäkrar nyttillträdde kommunalrådet Anders Holmensköld (m). Men han vill höja garden ytterligare.

– Tätare mellan krisövningarna för att öka medvetenheten. Ledningsfunktion och uppstart ska fungera för att vi ska vara flexibla och klara att hantera en kris, oavsett vad den orsakas av, säger han.

– Vi ska inte ha någon vänta- och-se-mentalitet. Hellre vara på tå i onödan, än för sent.

Nya karteringar och översiktsplaner ska tas fram med tanke på skredrisken i kommunen. Hur

pass säkert är det att bygga i vissa områden? Sådant ska det finnas riktlinjer för.

– Man får verkligen tänka sig för innan man ger bygglov vid älven i framtiden. Vattnet kommer att stiga, det vet vi. Vi är generellt sett restriktiva med

att exploatera stranden, säger oppositionsrådet och socialdemokraten Miguel Odhner.

Vad som leder till kris är aldrig självklart.

– Hoten kan lika gärna vara ungdomsvåld, rasism, rån - det har också med säkerhet och trygghet att göra. Eller om vi hastigt behöver ta emot en stor mängd flyktingar, säger Miguel Odhner.

– Vi har haft allt från pyromaner till klimatstörningar. Och vem hade förutsett tsunamin, som blev en kris även här? Vår egen kommunchef hörde till de drabbade men kunde rädda sig upp på en kulle i Phuket, säger Lars Anderman.

När 14-årige John Rhon miss-handlades till döds av ett gäng nynazister 1995, ledde det också till en kommunkris.

– Hur vi ska bygga trygghet har blivit en huvudfråga i vårt samhälle, konstaterar Lars Anderman.

KATARINA SELLIUS

Posom-gruppen jobbar efter devisen "laga efter läge". – I dag har vi en god krisberedskap inom Posom, anser Camilla Strandborg, som till vardags är enhetschef inom socialtjänsten.

Foto: Katarina Sellius

Posom-gruppen klarar krisen

KUNGÄLV. Under tsunamin öppnade kyrkan i Kungälv för allmänheten, långt innan UD fattat vidden av katastrofen. Posom-gruppen i Kungälv är i dag en vältrimmad organisation.

– Vi handlade rekordsnabbt den gången. Jag var på rikskurs när instruktören fick telefonsamtal om att det hänt en katastrof i Thailand. Jag ringde övriga i Posom-gruppen och vår präst öppnade omedelbart kyrkan i centrala Kungälv, berättar Camilla Strandborg, sammankallande i Kungälv Posom-grupp. Därefter rullade arbetet igång med efterforskningar av saknade och dygnet-runt-telefoner dit oroliga anhöriga kunde ringa. – Vi tog emot resenärer på Landvetters flygplats.

Men Posom-arbetet har inte alltid fungerat lika effektivt. Under 2000-talet har Posom-verksamheten utvecklats och hittat en fast form.

– När jag fick uppdraget som sammankallande för åtta år sedan var det luddigt och det hände att gruppen aktiverades av fel instanser, vid fel tillfällen. Men det måste finnas struktur och rutiner i arbetet om vi ska klara att hantera det som inte får hända. Nu har vi en mycket god krisberedskap inom Posom, anser Camilla Strandborg, som till vardags är enhetschef inom socialtjänsten.

Numera finns en Posom-pärm med viktiga telefonnummer,

funktions- och checklistor. Gruppen träffas fyra-fem gånger om året, tränar katastrofscenarier, odlar personkemin och uppdaterar listor och rutiner.

Utöver en mindre ledningsgrupp finns ett 50-tal resurspersoner kopplade till Posom-gruppen från olika verksamhetsområden inom kommunen samt Svenska kyrkan.

Det är svårt att klart definiera ett Posom-ärende.

– Vi har aktiverats ett antal gånger. Egentligen ska Posom enbart dra igång när alla normalt tillgängliga resurser är uttömda. Men blir vi larmade, säger vi aldrig nej.

De jobbar efter devisen "laga efter läge". Senast Posom-gruppen aktiverades var när tre personer från Kungälvstrakten omkom i en helikopterolycka.

– Familjerna erbjöds krisstöd och kontakter togs med de aktuella skolorna för att det skulle finnas ett bra mottagande när barnen kom till skolan.

En tragisk händelse då en ung människa tog sitt liv, ledde till att Posom aktiverades.

Liksom då ett flerbilshus brann mitt i natten och ett 20-tal personer evakuerades.

– Människor fick fly ut i natten i pyjamas, utan att hinna ta någonting med sig. Vi öppnade en skola där de kunde få värme, kaffe, mat och information från försäkringsbolagets jourhavande tjänsteman, berättar Camilla Strandborg.

Även om det är viktigt med struktur, måste Posom-gruppen även kunna tänka kreativt. Vilket de fick – liksom resten av kommunledningen – under den senaste krisövningen. Ett extremt oväder orsakade ett dammbrott i Lilla Edet, vilket skickade en flodvåg nedströms Göta Älv. Centrala Kungälv stod snart under vatten, med all infrastruktur utslagen.

– Vår uppgift blev att hitta tillräckligt högt belägna lokaler, stödcenter, som kunde ta emot evakuerade människor. Mat, vatten och filter skulle ordnas fram och båtar användes för transporter.

En uppgift som löstes galant.

KATARINA SELLIUS

Fakta

Posom-gruppen i Kungälv

■ ...svarar för beredskap för psykosocialt omhändertagande vid stora olyckor och katastrofer.

■ ...ingår representanter från socialtjänst, skola, fritid, primärvård, räddningstjänst, polis och kyrka.

■ ...kan aktiveras av kommunens krisledningsgrupp, räddningsledare, PKL och katastrofkommittén (Posoms motsvarighet på Kungälv sjukhus). Larmas oftast via SOS-Alarm.

Senaste gången man gick upp i "Röd stab" på räddningstjänsten i Kungälv var vid stormen Per, då man hade orkanvindar på 42 m/sek ute vid Marstrand, berättar Anders Finn och Håkan Lundgren.

Foto: Katarina Sellius

Likhet, närhet och ansvar är nyckelprinciper

Krisberedskap allas

KUNGÄLV. Läget vid Göta älv gör Kungälv kommun sårbar för skred och höga flöden.

Men i sin krisberedskap arbetar kommunen brett för att klara alla kriser - en pandemi likaväl som översvämningar.

– Jag tror inte man kan förbereda sig efter sannolikheter. Man måste vara allmängiltig och kunna hantera vilken kris som helst, säger Joachim Törngård, säkerhetschef i Kungälv.

Han anställdes som säkerhetsamordnare i april 2006 men såg snart att förändringar var nödvändiga.

– Jag kände att det fungerade inte. Vi arbetade reaktivt på sånt som kom från Krisberedskapsmyndigheten, låg aldrig på framkant.

Med övertygelsen att framgång i säkerhetsarbete bara kan nås genom att arbeta långsiktigt och skapa delaktighet i organisationen tog han tog sig en funderare på vilka förändringar som krävdes. Joachim Törngård kom fram till ett antal punkter. När han började var tjänsten underställd planeringschefen.

– Först och främst mandatet. Jag ville samla allt som rörde säkerhet under min tjänst, vara direkt underställd kommundirektören och ha fullt ekonomiskt ansvar.

Joachim Törngård fick kommunledningens stöd och fullt budgetansvar för anslaget från KBM på 1,2 miljoner kronor. Tjänsten omvandlades till säkerhetschef och han samlade allt som rörde säkerhet under sig, skydd mot olyckor, krisberedskap, inre skydd och försäkringar. Han sitter på brandstationen.

– Det har både för och nackdelar. Det positiva är att människor här har samma "tänk", det finns alltid någon att bolla idéer med. Nackdelen är signalmässigt, säkerhet är inte en räddningstjänstfråga utan omfattar hela kommunen.

Han började i det "lilla" och införde Kommunikator, ett tillbuds- och skaderapporterings-system. 170 personer utbildades i Kommunikator och fungerar som säkerhetsombud på sina arbetsplatser. I Kommunikator rapporteras exempelvis skadegörelse, halk- och fallolyckor.

Det finns också en risklinje dit kommuninvånarna kan ringa för

att rapportera faror, rutten plank i en bro eller trasiga gungor på en lekplats.

– Återkoppling är viktigt. Det är en trovärdighetsfråga att så fort som möjligt berätta för den som ringt när något åtgärdats.

Hösten 2006 drog han igång en stor övning med fingerad översvämning som nådde torget i Kungälv.

– Jag ville öva hela krisledningsorganisationen för att få ett avstamp. Var står vi? Var behöver vi kraftsamla?

Svaret från övningen blev att informationshanteringen behövde förbättras.

– Hur ska vi samordna inhämtning och sammanställning av information för att få en gemensam lägesbild.

Under 2007 påbörjades det stora arbetet med att ta fram en krisplan för extraordinära händelser.

Parallellt genomförde han en omfattande risk- och säkerhetsutvärdering av kommunens verksamheter, en enkät med namnet Kungälv Blue. Enkäten innehöll över 200 frågor uppdelade på fem avsnitt: systematiskt säkerhetsarbete, krisberedskap, brandsä-

kerhet, inbrott och skadegörelse och informationssäkerhet. Den skulle besvaras av enhetschefen tillsammans med säkerhetsombuden.

Första etappen av krisplanarbetet bestod i inventering och processutveckling. Därefter utbildning i verktyget Ibero som skulle användas i de följande verksamhetsvisa risk- och sårbarhetsanalyserna. Alla verksamheter skulle analysera fem scenarier:

- 1) Störning i elförsörjningen
- 2) Pandemi
- 3) Störning i elektroniska kommunikationer (IT)
- 4) Störning i vattenförsörjningen
- 5) Översvämning

Berörda områden skulle analysera skred och i Marstrand en hamnolycka. Arbetet engagerade fyra till sju personer per verksamhetsområde och inleddes med en endagsutbildning, bland annat i analysverktyget Ibero, plus att det skulle ägnas en dag per scenario.

En tung puck tyckte enhetscheferna redan om Kungälv Blue, och när Joachim Törngård därefter la på dem uppgiften att göra

Om det värsta skulle hända och krisledningsgruppen måste kallas in finns en fast stabslokal. Skulle den inte gå att använda finns flera alternativ. Dessutom finns mobila stabsutrustningar som gör att man kan upprätta en stab var som helst. – Om en buss med skolbarn från kommunen går av vägen i Sälen är det kanske i skolan vi ska vara, säger säkerhetschefen Joachim Törngård. Foto: Gunno Ivansson

en risk- och sårbarhetsanalys hördes inga hurrarop.

– Jag var inte populär hos alla. De tyckte att det började bli för mycket som inte är kärnverksamhet, men jag vill få det till en lärande process.

Kungälv har flera stora risker, trots det vill Joachim Törngård inte tala så mycket om de stora kriserna eller i termer av den mest sannolika krisen. Vardagsarbetet ska inte förringas.

– Säkerhet och trygghet kan inte ryckas ut ur krisberedskapen. Arbetet med det lilla är ett sätt att få igång en arbetspro-

cess. Man kan inte få kontinuitet genom att bara arbeta med stora kriser.

Risk- och sårbarhetsanalyser pågår och ska vara klara 1 juli 2008. Planen för extraordinära händelser beräknas stå klar första kvartalet 2009. Den ska ligga till grund för årlig revision av verksamheternas risk- och sårbarhetsanalyser.

Kärnan i en fungerande krisberedskap är enligt Joachim Törngård att få alla att se ledningsstrukturen och förstå likhet, närhet och ansvarsprinciperna. Det ska vara enkelt och tydligt.

– Vi kommer att inom ett år ha en väldigt gedigen krisberedskap. Tack vare att vi tagit ett helhetsgrepp har vi delaktighet, verksamheterna är medvetna om sitt ansvar vid en kris. De väntar inte på att någon säger åt dem utan hanterar händelser på eget initiativ. Vi har en organisation som är medveten om vikten av att ha en fungerande krishantering.

GUNNO IVANSSON

ansvar

Kungälv står modell för hela Europa

KUNGÄLV. Kungälv ska bli Sveriges första kommun där man alltid – oavsett störning – kan ringa 112. Kungälv deltar i ett referensprojekt för robustare infrastruktur vars resultat kan komma att stå modell för hela Sverige, ja hela Europa.

Det moderna samhället är sårbart vilket visat sig under de extrema oväder som drabbat Sverige under senare år.

– Under Gudrun kunde 90 procent inte ringa 112 och Göteborg kunde ingen nå SOS

Alarm 15:30-23:00 den 9 januari, säger projektledaren Joachim Törngård.

Initiativet kommer från Sveriges kommuner och landsting som anser att Kungälvs kommun är lämplig för ett referensprojekt för att utveckla tekniska lösningar i kritisk infrastruktur.

Projektet ska identifiera sårbarheter och beroendeförhållanden såväl inom som utom kommunen. Målet är robusta system.

Projektet genomförs tillsammans med näringslivet och ett

antal statliga myndigheter. Det finansieras huvudsakligen av företagen som får möjlighet att sälja de lösningar som utvecklas medan kommunen ställer personal till förfogande och gör sina tekniska system tillgängliga.

– Vi hoppas på en win-win-situation när de nya systemen sätter på plats. Det är spännande att just Kungälv kommer att göra svensk infrastruktur robustare.

GUNNO IVANSSON

– Allt kan hända – en plan bra att utgå från

KUNGÄLV. – Allt som åläggs oss utanför den ordinarie verksamheten upplevs som en belastning. Samtidigt lever vi i en värld där allt kan hända. En plan är bra att utgå ifrån.

Denny Kraft, sektorchef för socialtjänsten i Kungälv, beskriver hur kravet på att göra en risk- och sårbarhetsanalys upplevs ute i verksamheten.

Samtidigt såg han att säkerheten hade brister.

– När jag började här och vi hade ett inbrott frågade jag vem som är säkerhetschef – från försvaret var jag van att det fanns en sån. Det är han som är chef för upphandlingsenheten, fick jag till svar och det fanns ingen jour.

Säkerhetsarbetet hade inte legat helt för fåfot.

– Vi gjorde en beredskapsplan

inför millennieskiftet och i den fanns kopplingar till risk- och sårbarhetsanalysen, säger stabssekreteraren Marita Leijon-Lagergren.

Marita Leijon-Lagergren

Hon berättar att det var ganska mycket motstånd i början.

– I december hade vi gjort Kungälv Blue och jag tror man kände sig ganska nöjda med att ha tagit sig igenom den.

Arbetet med risk- och sårbarhetsanalysen utbildades elva enhetschefer och analysen beräknades ta sex dagar.

– Det var ganska krångligt, det tog tid att sätta sig in i processen. Vi skulle tänka utifrån socialtjänstens perspektiv, men

är detta vårt ansvarsområde? Kan vi göra en bedömning av detta trots att det inte är vårt ansvarsområde? Men vi fick jobbet gjort på fyra dagar.

Trots svårigheterna tycker Marita Leijon-Lagergren att gruppen kom fram till många bra svar på hur man kan tänka. Arbetet kommer att kräva ännu mer tid.

– Ska det bli till nytta måste vi öva. Det krävs både övning och utbildning för att det inte ska bli en skrivbordsprodukt.

GUNNO IVANSSON

Denny Kraft

Fakta

Anslaget från KBM på 1,2 miljoner går – förutom att det täcker säkerhetschefens lön – till lagerhållning av masker, plus att en summa årligen sätts av till åtgärder som är resultat av risk- och sårbarhetsanalyserna.

Kungälv har också anställt en riskhanterare, Henrik Petersson. Han är även stf säkerhetschef och har bland annat ansvar för inre skydd.

Henrik Petersson

Fakta

Extraordinära händelser

Kommunerna har en nyckelroll i krisberedskapen.

En extraordinär händelse innebär en allvarlig störning eller en överhängande risk för en allvarlig störning i viktiga funktioner.

”Lagen (2006:544) om kommuners och landstings åtgärder inför och vid extraordinära händelser i fredstid och höjd beredskap” reglerar den lokala krishantering.

Enligt lagen är kommuner och landsting skyldiga att förbereda sig och ha en plan för hur extraordinära händelser ska hanteras.

De är också skyldiga att öva.

KBM: Öva realistiskt oftare

Realistiska övningar är sällsynta.

Men annars ger KBM landets kommuner hyfsat betyg på sin krisberedskap.

Årligen tar Krisberedskapsmyndigheten (KBM) tempen på landets förmåga att hantera allvarliga påfrestningar.

KBM:s bedömning är att krisberedskapen är ganska god – men att det finns brister som bör rättas till.

Den senaste uppföljningen visar att endast hälften av landets kommuner uppfyllt lagkravet om att ta fram risk- och sårbarhetsanalyser. Det vill säga ställt sig frågan: vad kan hända och

hur är vår förmåga att hantera detta om det skulle inträffa?

– Vi har viss förståelse för att detta arbete tar tid och vi kan tydligt se att det går i rätt riktning, säger Martin Allard, ansvarig för risk- och sårbarhetsarbetet vid KBM.

– Kommunerna har blivit bättre på att planera sitt förebyggande arbetet inför en eventuell kris. Frågorna lämpas inte längre över på räddningstjänsten, nu sker ett mycket bredare arbete.

– Samhällets förmåga att hantera allvarliga kriser varierar och beror på många faktorer. Generellt kan man säga att vår förmåga är bättre när det gäller sådana situationer som faktiskt

har inträffat eller som vi förbereder oss på.

En stor brist är att det övas realistiskt alldeles för sällan.

– Ett minimikrav är en större övning per år. Det målet är långt ifrån uppfyllt, konstaterar Martin Allard.

Han tror att en orsak kan vara hemmablindhet, man ser inte behovet utan säger att ”det där scenariot händer inte här”.

– Det viktigaste är att öva att snabbt komma igång vid en kris, rutiner, stabsarbete, samverkan och inte minst informationshantering.

KATARINA SELLIUS